

TANA A'ZOLARI NOMLARINING FRAZEOLOGIK BIRLIKLARDAGI SINONIMIYA MUNOSABATLARI

Shavkatova Sitora Umidovna

Roman-german tillari fakulteti

Nemis tili yo'nalishi 3-bosqich talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada o'zbek tilidagi frazeologik birliklarda qo'llanilgan tana a'zolari nomlarining sinonimiya munosabatlari o'rganilgan bo'lib, frazeologik iboralarda sinonimiya turlari, ularning semantik kengayishi, stilistik funksiyalari va tana a'zolari orqali hosil bo'lgan iboralarning ma'nodoshligi darajasi tahlil qilinadi. Tana a'zolari obrazli ifodaning asosiy elementlari bo'lib, ular orqali xalq tafakkuri, hissiy holatlar va ijtimoiy munosabatlar ifodalanadi.

Kalit so'zlar: frazeologiya, tana a'zolari, sinonimiya, frazeologik birlik, ma'nodoshlik, xalq tafakkuri, lingvomadaniyat.

Kirish

Tana a'zolari nafaqat fiziologik funksiyalar, balki madaniy, psixologik va ijtimoiy tushunchalarni ifodalovchi til birliklari sifatida ham muhim ahamiyatga ega. Frazeologik birliklarda tana a'zolari nomlari ko'pincha obrazli ifoda vositasi sifatida ishlatiladi. Bunday iboralarda bir tana a'zosi nomi boshqa ma'nodosh tana a'zosi nomi bilan almashtirilishi mumkin, bu esa ular o'rtasida sinonimiya munosabatlarini hosil qiladi.

Ushbu maqolada tana a'zolari ishtirokidagi frazeologik birliklarning sinonimiya aloqalari hamda ularning semantik va stilistik jihatlari tahlil qilinadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Frazeologik birliklar va sinonimiya nazariyasi

Frazeologik birliklar – barqaror tuzilishga ega bo'lib, ko'pincha ko'chma ma'noda qo'llanadigan so'z birikmalaridir. Ular tilning hissiy, ifodali va obrazli vositalarining asosiy qismini tashkil etadi.

Frazeologik sinonimiya – bir xil yoki o'xshash ma'noni anglatuvchi, lekin tarkibi turlicha bo'lgan iboralar o'rtasidagi munosabatdir. Masalan, "*ko'z ochib yumguncha*" va "*bir lahzada*" iboralari bir-birining sinonimi hisoblanadi.

Tana a'zolari ishtirokidagi sinonimiya iboralari

"Ko'z" so'zi ishtirokidagi frazeologik sinonimlar

"Ko'z tikmoq" – diqqatni jamlamoq

"Ko'z olaytirish" – g'azab bilan qaramoq

"Ko'z qiri bilan qarash" – yashirincha kuzatmoq

Sinonimlar: "*ko'z tikmoq*" ≈ "*diqqat bilan qaramoq*" ≈ "*ko'zini suzmoq*"

Bu iboralarda "ko'z" orqali turli xil qarash usullari, hissiy va ijtimoiy niyatlar ifodalanadi.

"Yurak" so'zi ishtirokidagi sinonim iboralar

"Yuragi orqaga tortmoq" $\approx$ "qo'rqmoq"

"Yuragi betlamoq" $\approx$ "jasur bo'lmoq"

"Yurak yutmoq" $\approx$ "qo'rqmaslik"

Bu yerda "yurak" hissiyot va ruhiy holat timsoli sifatida ishlatiladi. Sinonim iboralar orqali hissiyotlarning kuchlilik darajasi farqlanadi.

"Til" so'zi ishtirokidagi sinonimlar

"Tilga kirish" $\approx$ "itoat qilish"

"Tilni yutib yubormoq" $\approx$ "hayratda qolmoq"

"Tilida gap qurimas" – ko'p gapiraveradigan

"Til" nutq va ijtimoiy munosabatlarning ifodasi sifatida ko'plab frazeologik iboralarda uchraydi.

"Bosh" so'zi ishtirokidagi sinonimlar

"Bosh ko'tarmoq" $\approx$ "qarshi chiqmoq"

"Boshlari qotmoq" $\approx$ "chalkashib ketmoq"

"Bosh egmoq" $\approx$ "hurmat qilmoq"

Bu iboralarda "bosh" aql, ijtimoiy mavqe yoki iroda timsoli sifatida ishlatiladi.

Semantik va stilistik tahlil

Frazeologik sinonimlarning semantik jihatlar

Bir xil holat turli darajadagi obrazlilik bilan ifodalanadi.

Turli nuqtai nazarlar, hissiyotlar va ijtimoiy munosabatlar aks etadi.

Misol:

"Yurak yutmoq" – hissiyotli jasorat

"Qo'rqmasdan gapirmoq" – rasmiy ifoda

Frazeologik sinonimlarning stilistik ahamiyati

Frazeologik sinonimlar tilning uslubiy boyligini ta'minlaydi, ular matnning mavzusi, auditoriya va maqsadiga qarab tanlanadi.

Uslubiy juftliklar:

"Tilini tishlamoq" (ogohlantirish) $\approx$ "Og'ziga qarab gapirmoq" (ehtiyotkorlik)

"Ko'zini ochmoq" (anglamoq) $\approx$ "Aqli boshiga kelmoq" (tushunmoq)

Lingvomadaniy yondashuv

Frazeologik sinonimlar xalq tafakkurini turli obrazlar orqali ifodalaydi. Tana a'zolari orqali inson tabiati, jamiyatdagi o'rni va axloqiy qadriyatlar aks etadi.

Misol:

"Yuragi keng" $\approx$ "Ko'ngli ochiq" – mehribonlik

"Boshidan o'tkazgan" $\approx$ "Ko'p ko'rgan" – tajriba

Xulosa

O'zbek tilidagi frazeologik birliklarda tana a'zolari nomlari nafaqat obrazli, balki ma'nodoshlik jihatidan ham muhim rol o'ynaydi. Frazeologik sinonimlar xalq tafakkurining nozik jihatlarini aks ettirib, tilning semantik va stilistik boyligini oshiradi. Ular tilni obrazli, hissiy va madaniy jihatdan boyitadi, shu bilan birga milliy tafakkur va til o'rtasidagi bog'liqlikni ko'rsatadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Bobojonov O. *O'zbek tilida frazeologik birliklar*. — Toshkent: O'zbekiston Milliy ensiklopediyasi, 2008.
2. Abduazizov A. *Tilshunoslikka kirish*. — Toshkent: O'qituvchi, 2006.
3. Kunin A.V. *Hozirgi ingliz tilining frazeologiyasi kursi*. — Moskva: Vysshaya Shkola, 1996.
4. Sayfiyev N. *O'zbek tili frazeologiyasi: semantika va stilistika*. — Toshkent: Fan, 2010.
5. Komilov N. *Milliy tafakkur va til*. — Toshkent: O'zbekiston, 2007.